במידי דלא ממאים נמי לסלקינהו לצד אחד וליברך תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן משום שנאמר [1]ימלא פי תהלתך בעו מיניה מרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הלכך אפילו גמר מעודתו יחזור ויברך דתניא [2]טבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא [3]מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי: תנו רבנן אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו מדקתני יפה ללב מכלל דבחמרא עסקינן וקתני וכל שכן לבני מעים והתניא ללע"ט יפה לרמ"ת קשה כי תניא ההיא במיושן [4]כדתנן [5]קונם יין שאני טועם שהיין קשה לבני מעים אמרו לו והלא מיושן יפה הוא לבני מעים ושתק [6] אסור בחדש ומותר במיושן שמע מינה: תנו רבנן ששה דברים נאמרו באספרגוס אין שותין אותו אלא כשהוא חי ומלא מקבלו בימין ושותהו בשמאל ואין משיחין אחריו ואין מפסיקין בו ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו ורק אחריו ואין סומכין אותו אלא במינו והתניא אין סומכין אותו אלא בפת לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא תני חדא ללע"ט יפה לרמ"ת קשה ותניא אידך לרמ"ת יפה ללע"ט קשה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא תני חדא רק אחריו לוקה ותניא אידך לא רק אחריו לוקה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא א"ר אשי השתא דאמרת לא רק אחריו לוקה מימיו נזרקין אפילו בפני המלך: א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריאל שר הפנים [7]אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש [8]ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזיר כום אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספית ואמרי לה אסתלגנית של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד אמר ריב"ל שלשה דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו [9]ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהן וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות אי איכא נהרא ליעבריה ואי איכא דרכא אחרינא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקו אחורא ואי לא ליהדר אפיה ולימא [10]ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' עד דחלפי מינה: א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכום של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועיטוף נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד [11]הדחה שטיפה [12]חי ומלא תנא הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ א"ר יוחנן כל המברך על כום מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר [13]ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא עיטור רב יהודה מעטרהו בתלמידים רב חסדא מעטר ליה בנטלי [14] [15]ואמר ר' חנן [16]ובחי [17]אמר רב ששת [18]ובברכת [19]הארץ עיטוף רב פפא מעטף ויתיב רב אסי פרים סודרא על רישיה [20]נוטלו בשתי ידיו א"ר חיננא בר פפא מאי קראה [21]שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ונותנו לימין א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא אפשט להו

מגן

מעיקרא גברא לא חזי. מימה והלא טמא מינו מסור לנרך ונקונטרס פירש דנעלי קריין מקורים נדברי תורה וי"ל דמיירי בטבילת גרים ומפני מותה טבילה הצריכו לכל אחר טבילות לנרך למחר טבילה וכן בע"י שפעמים מדם נה מביא הכפה ואין אדם רואה לנרך עד למחר הטבילה נהגו העם לנרך כל אחר נרכת ידים למחר נטילה[ט]:

אין לנו אלא ארבעה דברים. ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן אהיהא דנותנו לימינו כדלמרי' לקמן מ"ר יוחנן לעשרים שלנו מהו שתסייע שמאל לימין משמע שכן היו נוהגים. ומיהו מדהממולמים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מחמירים על עלמן[א] והיו מזהירים נכוס נולפיכך ים להחמיר נכוס של נרכה:

שטיפה חי ומלא. יוסלמי לסוף פירקין מ"ר אחת שלשה דנרים נאמרו נכוס של נרכה מלא עיטור ומודח ושלשתן מקרא נפסחי שנא רנון ומלא נרכת ה' שנא עיטור רנון מודח ומלא כמשמעו: **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים. ופי' ר"י לוקח שמין הכוס יפה שים בו שיורי כוסות אנל מ"ם הוא יפה נלאו הכי שפיר דמי דלא נעינן מלא שיהא כוס של נרכה יפה: **זוכה** לשני עולמות. פי' הרב רבי יוסף ממרסיליי"ש מדהוה ליה למימר מ"ש ודלוס רש וכתב יכשה הכי יו"ד ה"ש יתירה וניו"ד ה"ש נגרלו שני עולמות כדלמרינן נהמלנא (מנחות ד' כט:) כי ניה ה' נור עולמים [ב](אל תקרי נור[ב] אלא נר וכו'): **שמאל** מהו שתסייע לימין. נכוסות גדולות מיירי או נרשם מדם טבא שאל להיות נשבת שהוא מחוכה או בניטופין ולריך להחריך נברכת המזון:

מין

במידי דלא ממאים נמי. למה לי פולטן למלקינהו לגד אחד: **ויאכל שום אחר.** כדי שיכריח יותר. כלומר יוסיף על קרחונו [א] ויעשה ברכה לנטלה: [ו]**מי שאכל ושתה ולא ברך.** [ה] לפמיהם קאי לברכת המוציא וברכת היין: **מהו שיחזור וכו'.** [ב] לאחר מהילה ושמיה: **הלכך.** כיון דלם מזכר בהמנע יכול לנרך לפני גמר מעודתו נמי יכול לנרך: **על הטבילה.** אלמא מע"ג דטבל הוא ברכה: **הכא מעיקרא לא חזי.** דרוב טבילות משום קרי הם ובעלי קריין מקורים נברכות אהם דברי תורה כדאמרינן נפרק מי שמתו (לעיל ד' כ:) ודחזי מעיקרא לאו דאחזי הוא ולכי מתקן הדר מנרך לכל הפי מעיקרא לימזי וכיון דגמר מידחי והואיל ואידחי אידחי: **אספרגוס.** כום שהיו שותים נכל נקר מליבא ריקנא לרפואה: **דבחמרא עסקינן.** דאמרינן לקמן נהמעמין מאספרגוס נלע"ט יפה ומוקמינן נשל יין. ופימן לע"ט לב עין טוטו: **וכ"ש לבני מעים.** קושיא היא כלו' דאמרת קתני וכ"ש לבני מעים: **וספניא.** לקמן לרמ"ת קשה מאספרגוס של יין. ופימן רמ"ת דאם מעים מתפוניות: **כי פניא פניא.** דקתני וכ"ש לבני מעים: **כיין מיושן.** של ג' שנים כדתנן נשנה נתרא (ד' נח.) יפן משל מאמקד מיושן של שלש שנים: **קונם יין שאני טועם.** להקדש יהא עלי יין שאני טועם: **אלא מי.** יין מי שיהו מזוג: **אין מאספיקין בו.** אלא שותהו נשת אחת: **ואין פומכין אותו.** לאכול אחריו מיד: **דבחמרא.** ממיכתו נפת: **דבשכרא.** ממיכתו נמינו אם שכר תמים פומכו נתמיס ואם של תמרים הוא פומכו נתמרים: **לוקה.** נחולי: **דבחמרא.** לא ירוק: **דבשכרא.** אם לא רק מיס הנאים נפיו אחריו לוקה: **אפילו בפני המלך.** ירוק ואל יפחכן: **סורילא.** מלאך חמוד נשא לפני הקב"ה: **אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש.** אלא אחה נעשמך טלהו ממקום שהוא אם ותלנשנו: **תכספית.** אם חמונת שדים: **אסתלגנית.** אם חמונת מלאכי חבלה: **אימתי יבא אדם לידי אחד מן הדברים הללו וילכד.** רבי ישמעאל עלה לרקיע על ידי אם נבריימא דמעשה מרכבה: **נודף.** כומל: **כום של ברכה.** נרכת המזון: **הדחה ושטיפה וכו'.** כולהו מפרש להו ומחזיל: **מן הקרקע.** אם ע"ג קרקע הכא. ואם על גבי שלמן מגביהו מן השלמן: **במתנה.** לרך דורון ומשיכוה: **לאנשי ביתו.** לאשתו: **חי.** שמחזנו במים לאחר שנתנו כוום מי אחל לנרך עליו מי הא לאמרן נמתני' מין מנרכין. **לי נמי מי** נלע"ן פרי"ק להגיהו מן המניא לאמו: **מעטרהו בתלמידים.** תלמידיו מוכנין אותו כשהוא מנרך: **בנטלי.** כוסות: **וכברכת המזון מוסיף עליה: מעטף.** נטליתו:

[א] ר"ש ד"ה יחזור כו' (ויעשה נרכה לנטלה) מ"ש: [ב] שם ד"ה מהו שיחזור כו' נאמרע אם נטלה (שמיה. כ"ל (ערכ"ש): [ג] נמ' ושמק מוהר נמיוחן. כ"ל: [ד] שם מעטר ליה נגמלי מי אמר רב חסדא על נרכת המזון. כ"ל (וכ"ב לעיל נמ"ח מי: קפ"ג):

מוסף תוספות

א. נתוס' ר"י"ש כתב. מחמירין על עצמן כשבול כבוד הברכה (ולא כתב והיו נוהרים בכולם). ב. נ"ב ד"ה נתוס' ר"י"ש (ודלא כהגהת הגרי"ב ובמגיה שם כתב דס"ה במדרש הגדה).

לעזי רש"י

פרי"ק. טרי, שרק עכשיו נמזג.

מוסף רש"י

אספרגוס. מקום הפשרי לשתותו שחרית (קדושין נ:). לינשוף. יקפון (עי' לעיל ג: ד"ה נשם). **בכוס של ברכה.** שהגירסו מכמיס ליפותו (שבת עז:). **חי.** היינו שיתנו יין מי כוום שמכינין עליו ומ"ל מחנים נו מים, לשמוק שלא יחמנו כוום זה ויכנו כוום אחר (תוס' ב"ב צז: נשם רש"י נרכות).

רב ניסים גאון

ללע"ם יפה לרמ"ת רע. סימן הוא.

ובהלכות גדולות מפרש ללב לעין לשחול יפה לראש למעים לתחתוניות רע: עשרה דנרים נאמרו נכוס של נרכה כר'. נפרקין נגמ' ר"ש נשם ר' יוחנן כ"ג: ומלא רשלשתן נפסוק אחד (דנרים לג) נפתלי שנע עטור רצון ומלא שנע עטור רצון מדרה ומלא כמשמעו אמר ר' חייא אם עשיתם כן מה כתוב תמן יש ודרום ירשה אתה ווכה לירש העולם הזה והעתיב:

תורה אור השלם

1. יְמַלֵּא פִי תְהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ:
תהלים עא ח
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בָּךְ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בָּךְ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ:
זכריה ג ב
3. וְלִנְפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְיָ יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה:
דברים לג כג
4. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ:
תהלים קלד ב

רבינו חננאל

ואקשינן ובמאי דלא מאיס נמי למה לי פולטן ניסלקינן לצד אחד ולבריך. תרגמה ר' יצחק קסקסאה, פירוש כך שמו. [משום שנאמר ימלא פי תהלתך]. בירושלמי דכיצד מברכין רב הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן ואם היו אוכלין מסלקן לצדדין, ר' יצחק בר מרי אמר קומי ר' אסי בר בון בשם ר' יוחנן ואפי' אוכלין פולטן דכתיב ימלא פי תהלתך, וכשהן בתוך פיו אין כאן מלא תהלה. ואי קשיא לך היכי תני בהו מסלקן, איכא לתרוצי היכא דאיפשר איפשר, כגון דלא מימאיסי ואיפשר למפלטינהו והדר מילכלנהו מפלט להו ומברך, דכתיב ימלא פי תהלתך. היכא דלא איפשר כגון דמימאיס ואי פליט להו לא מצי אכלינהו, מסלקינהו לצד אחד ומברך. **בעו מיניה דרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך. אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף מעט ריחזור ויאכל שום אחר,** אתמהא, רבי היכי דלא חזי לאינש למיעבד הכי, הכי נמי דמיחתיב לצלויי בשעתיה, אי נמי לברוכי על מה דאכל ושכח ולא בירך, בשעת דמידכר לא תחייב לברוכי אתמהא, ואיכא לאוקומי שעמא דתנן הקורא מכאן ואילך וכו' [ולא הפסיד כאדם הקורא בתורה]. אמר רבינא הלכך אפי' גמר מעודתו מברך.

ואמר רבינא מנא אמינא לה וכו' [דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על הטבילה]. ואסיקנא דלית הילכתא הכי, דהתם גבי טבילה אפי' נזכר בדרכו לא חזי לטבול, אבל הכא וכו' [מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי]. הא דטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אקב"ו על הטבילה. היינו דוקא בטבילת גר דאכתי גברא לא חזי, אבל בשאר טבילות מברך עליהן עובר לעשייתן. א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריא שר הפנים, דר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול היה ומשתמש בכתר שם נורא שמסר לו גבריאל והיה מדבר עם מלאכי השרת. במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון הדחה ושטיפה חי ומלא. פי', צריך שיהיה חי בכוס עד על הארץ משום דבשאינו מזוג איכא שבחא דארעא שהריין חזק, וכד מטי לברכת הנפן אין בו מים משום דלא חזי בלא מים והוי מהרין חכמים וכול'. ואמר ר' יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל לישב לימין המברך ולישב לשמאלו כוסות, ונשאמר המברך ברכת הארץ מוסיף מאחד מאלו הכוסות בכוס שביד המברך. [ו]עכשיו כל יין ששותין מזוג הוא במים. עיטוף דמעטף או פרים סודריה אריישיה. מקבלו בשתי ידיו ואוחזו בימינו. ורבי יוחנן מנע אפילו לסייע בשמאלו.